

2/12
22.05.17
Д/р
15866

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
(повне найменування вищого навчального закладу)

Філологічний факультет
(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра української літератури
(повна назва кафедри)

Дипломна робота

бакалавра

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему:

«Формально-змістові особливості байки Григорія Сковороди»

«Formal content features of Grigory Skovoroda's fables»

Виконала: студентка *денної* форми навчання
напряму підготовки 6.020303 Філологія

Болибок Катерина Олександрівна

Керівник: к.філол.н., доц. Мостова Л.Б. _____

Рецензент: к.філол.н., доц. Казанова О.В.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ 6 від 19.04 2017 р.

Захищено на засіданні ЕК № 2
протокол № 20 від 13.06 2017 р.
Оцінка Відмінно / A / 95
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ЕК

(підпис)

(підпис)

Одеса – 2017

432391

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Особливості байки як літературного жанру.....	6
Розділ 2. Становлення і розвиток байки в світовій літературній практиці.....	10
Розділ 2.1 Огляд жанру байки в українських шкільних поетиках XVII — XVIII ст.....	15
Розділ 2.2 Побутування жанру байки в українській писемності.....	19
Розділ 3. Байкарські традиції в творчому доробку Григорія Сковороди.....	22
Висновки.....	35
Список використаних джерел.....	38

Вступ

Григорій Савич Сковорода — філософ, поет, педагог, просвітител, який посідає унікальне місце в історії української культури. Він, у повному розумінні слова, — вчитель життя, який на особистому прикладі показав сучасникам зразок справжнього українця. Григорій Сковорода належав до того типу мудреців, яким поталанило втілити в повсякденному житті своє розуміння блага, істини і краси. Ця постать не лише талановитий поет — лірик, а й видатний байкар. Сковорода надавав байці жанрової самостійності він створив понад 30 прозових байок. Відтворити істину й висловити критичне ставлення до успільних явищ — таке завдання і призначення байки, на думку Сковороди.

Роль дрібних оповідних жанрів у культурному житті України XVII — XVIII ст. в перспективі розвитку української літератури була дуже істотною. Проте чомусь вони досить тривалий час лишались поза колом інтересів дослідників. Ще 1929 року О. М. Маслово писала, що коли більші види: роман та повість, драма, лірика, — давно вже звернули на себе увагу дослідників, то дрібні оповідні жанри: коротенький історичний і побутовий анекдот, фацеція і навіть байка, — залишаються у затінку [20, 104].

Історію української байки починають звичайно з творчості Григорія Сковороди. «На Україні першим байкарем був Григорій Савич Сковорода», — пише Гаспаров М.Л. [8, 192]. Цей погляд обстоює академічна «Історія української літератури»: «Сковороду можна вважати зачинателем жанру байки, який набув широкого розвитку в українській літературі у XIX ст., досягши високого художнього рівня у Гребінки і особливо у Глібова» [14, 577]. Сьогодні це загальновизнана істина, що повторюється у всіх підручниках і навіть спеціальних статтях.

Літературний ґрунт, на якому розвинулася байкарська творчість Сковороди, дослідники спадщини видатного українського письменника і філософа виділяють такий:

по — перше, факти побутування байок в українській літературі XVII — XVIII ст. є насамперед не окремими, поодинокими випадками, а досить частим, показовим, істотним в плинні літературного процесу явищем;

по — друге, не можна забувати, що в давній літературі поділ творів на оригінальні і перекладні має дуже умовний, відносний характер: оригінальна література у багатьох випадках спирається на перекладну і навпаки — перекладна література досить часто переосмислювалася і перероблялася відповідно до місцевих потреб і уподобань. Тому в давній літературі оригінальну і перекладну спадщину слід розглядати у тісному взаємозв'язку. Адже загальновідомо, що байкарі всіх часів і народів значною мірою черпають сюжети своїх творів і спільної міжнародної скарбниці, і оригінальність байки виявляється не стільки в самобутності її сюжету, скільки в особливостях його обробки і застосування.

Актуальність теми дослідження визначається необхідністю розгляду видатної ролі байки у процесі становлення нової української літератури, у формуванні в ній рис народності, які є найбільш важливими для українського народу на сьогоденному етапі історичного розвитку.

Мета роботи — проаналізувати проблематику і формально — змістові особливості байки як літературного жанру, зачинателем якого в українській літературі був Григорій Сковорода. Зазначена мета передбачає вирішення таких завдань:

- дослідити особливості байки як літературного жанру;
- розглянути постать Григорія Сковороди як видатного представника української культури;
- визначити Григорія Сковороду як зачинателя байки в українській літературі;

- виокремити формально — змістові особливості байки письменника;

Об'єкт дослідження — байки в творчій спадщині Г. Сковороди;

Предмет — проблематика та формально — змістові особливості жанру байки в творчості Григорія Сковороди;

Методи дослідження — процесі написання роботи було використано як загальнонаукові методи: аналізу, синтезу, порівняння, так і літературо — лінгвістичні, а саме:

- описовий метод;
- метод компонентного аналізу;
- метод контекстуального аналізу.

Новизна роботи полягає в спробі аналізу та визначення особливостей появи жанру байки в українській літературі.

Практичне значення роботи пов'язане з можливістю застосування матеріалів на факультативах з української літератури.

Теоретичне значення — результати роботи сприятимуть подальшому вивченню й глибшому розумінню творчості Григорія Сковороди як зачинателя байки, також розумінню формально—змістових особливостей байок письменника, які виділяють його поміж інших представників жанру.

Структура роботи: робота складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

Висновки

В українській літературі XVII — XVIII ст. байки Сковороди являють собою важливий етап у розвитку жанру в цілому. Він не лише підсумовував здобутки своїх попередників, а й зробив крок уперед. В чому полягає цей крок? І в тому, що з харківськими байками пов'язане оригінальне сюжетотворення байок в Україні. І в тому, що Сковорода вивів байку на шлях самостійного розвитку, виділивши її зі складу риторичних творів. Це було явищем прогресивним і відбивало потреби розвитку нових жанрів. «Байки Харківські» становили крок вперед на шляху ствердження і розвитку жанру, несли в собі елементи нового, які могли бути підхоплені наступними байкарями. Одночасно вони відбивали суперечності розвитку Сковороди — письменника і філософа: у 60 — х роках Сковорода задумав і написав байки як цикл самостійних творів, а байки 70 — х років втрачають самостійне значення і перетворюються на додатки до моралі, яка фактично стає головною частиною твору. Сковорода, як і всі його попередники — байкарі, до цього жанру звернувся з метою популяризації своїх філософських поглядів. Відчутний тут і вплив традиції функціонування байки як прикладу.

Байки Сковороди — видатне явище в історії жанру байки в українській літературі. Уклавши першу в нашому письменстві спеціальну збірку байок, сміливо взявшись за творення оригінальних сюжетів, черпаючи матеріал для них безпосередньо з навколишнього життя, Сковорода зробив велику справу. Він без порівняння вищий від своїх попередників у жанрі байки і в тому відношенні, що висловлює у своїй збірці глибоко своєрідну, індивідуальну, суто сквородинську систему ідей.

Розглядати ідейний зміст байок Сковороди — означає власне вже розглядати його філософські погляди, оскільки байки органічно вписуються в філософську спадщину мислителя. Однак, враховуючи

їхню особливість, можна виділити і «чистий зміст», абстрагуватися від художньої форми, тим більше, що значна частина ідей виражається не стільки в межах фабул, скільки в їхній моралі. В цьому жанрі «тенденційність» автора, його точка зору дістає подвійне відбиття і може бути сформульована більш — менш однозначно. Тим більше, що тут байкар багато говорить від свого власного імені, без опосередкування мовою байкових персонажів. Сюжети байок, їхні образи виступають як одиничне, яке потребує перенесення в площину загального. Співвідношення їх розкриває алегорія, яка виступає як основний принцип мислення. Ідейний зміст виноситься за межі байкового вимислу, сюжету, стає до певної міри незалежним від цього сюжету. Він відбивав нові тенденції розвитку естетичної свідомості, нові потреби у розвитку літературних жанрів як засобу дальшого естетичного освоєння дійсності. Заслугою Сковороди є й те, що з його харківськими байками пов'язане оригінальне сюжетотворення байок на Україні.

Байкаря найперше цікавлять одвічні людські моральні і духовні цінності. Головне для нього — подивитися в корінь, з'ясувати причину всіх людських бід, яка, на думку просвітителів, полягала у відступах від Богом заведеного порядку, природного життя. Цей погляд знайшов своє відображення у «Баснях харьковських». Мудрість байок Сковороди — це в основі своїй мудрість трудящої людини з її розумінням добра і зла. Із джерела народного уявлення про світ, народного розуміння першооснови щастя — і мотив вільної, незалежної від будь — яких умов і обставин людини.

Але все це не дає підстав для нехтування байками його попередників. Вони нарощують ті ж тенденції до національної, часової та індивідуальної колоризації, які на повну силу виявляються в байках Сковороди.

Передсковородинські українські байкарі пробують вже не тільки використовувати традиційні сюжети у нових функціях, для виконання

нових ідейних завдань, але й відповідно до цих завдань трансформувати традиційні сюжетні схеми, що знов— таки можна розцінювати як своєрідну репетицію до оригінального сюжетотворення в байкарській практиці Сковороди. Більше того, навіть основні ідеї, висловлені Сковородою в своїх байках, і відповідні їм образи та ситуації певною мірою ґрунтуються на виробленій вже попередніми байкарями традиції. «Байки Харківські» Сковороди логічно завершують собою давній період у розвитку української байки і, концентруючи в собі найжиттєздатніші її здобутки, одночасно починають новий, період її історії, чи принаймні являють собою перехідний місток до нього.

Список використаних джерел

1. Антична література. Хрестоматія. –К.: Радянська школа, 1968, –497 с.
2. Античная риторика как система // Античная поэтика: риторическая теория и литературная практика. М.: Наука, 1991, – 177 с.
3. Барабаш Ю. Григорій Сковорода / Ю. Барабаш // Слово і час. – 1997. – № 7. – С. 23-26.
4. Білоус П. В. Феномен Григорія Сковороди у художньо-літературних колізіях 19-20 ст. / П. В. Білоус // Історія української літератури XI – XVIII ст. : навч. посіб. / П. В. Білоус. – К., 2009. – 423 с.
5. Бондарчук Л. І. Григорій Сковорода як символ мудрості української землі / Л. Бондарчук // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. – 2004. – № 10. – С. 7–10.
6. Войтюк А. В. Григорій Сковорода: Я доповнюю цим історію, а не руйную / А. В. Войтюк // Віче. – 2004. – № 11. – С. 69–73.
7. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: Підручник / За наук. ред. О.Галича. – К.: Либідь, 2001. – 488 с.
8. Гаспаров М.Л. Античная литературная басня. – М.: Наука, 1971, – 280 с.
9. Гаспаров М. Л. Басни Эзопа / М.Л Гаспаров // – М. : Наука, 1968. – 320 с.
10. Гнатюк Л. П. "Внутрішня людина" Григорія Сковороди (погляд крізь призму староукраїнської літературно-мовної традиції кінця ХУІ–ХУІІ століть) / Л. Гнатюк // Укр. мова та л-ра. – 2003. – № 48.– С. 16–20.
11. Гнатюк Л. П. Мовний феномен Григорія Сковороди в контексті староукраїнської книжної традиції / Л. П. Гнатюк // Мовознавство. – 2011. – № 3. –31с.
12. Деркач Б. А. Українська байка / Б.А. Деркач// – К. : Дніпро, 1983. – 463 с.

13. Жулинський М. Г., Григорій Сковорода / М. Жулинський // Дивослово. – 2004. – № 6. – С. 29–33.
14. Жулинський М. Г., Бондар М. П., Яценко М. Т. Історія української літератури ХІХ століття : У 2х кн. Кн. 1. – К. : Либідь, 2005. – 656 с.
15. Івахненко Л.П. Григорій Сковорода – видатний український письменник, філософ / Л. Івахненко // Укр. мова та л-ра. – 2011. – № 33–34. – С. 16–19.
16. Іванов В.В. Панчатантра / В.В. Іванов// – К.: Вид-во Академія. 1958. – 371 с.
17. Кречотень В.І. Байки в українській літературі ХVІІ-ХVІІІ ст. / Підг. тексту В. І. Кречотня. — К., 1963. –200 с .
18. Лесюк М. В. Українська живомовна стихія в творчості Г. Сковороди / М. Лесюк // Дивослово. – 1996. – № 8. – С. 38–41.
19. Літературознавчий словник-довідник/ за ред. Т.Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Вид 2-е випр. – К.: Академія, 2007. –753 с.
20. Маслова О. М. Життя і літературна спадщина Лодовіка Гвіччіардіні / О. М. Маслова //.— К., 1929.— С. 108— 213.
21. Махова К. С. Езопові сюжети в українській байці першої половини ХІХ століття / К. С. Махова // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія" К., 2012. –227 с.
22. Ніженець А.М. Характер розвитку байки в українській літературі ХVІІ-ХVІІІ ст. / А.М. Ніженець. – Харків: Вид-во Харківського університету, 1960. – 337 с.
23. Паласюк Г. Григорій Сковорода і неплатонічна традиція / Г. Паласюк // Людинознавчі студії : зб. наук. пр. ДДПУ. – Дрогобич, 2003. – Вип. 7. –128 с.
24. Погребенник В. Григорій Сковорода як лірик і байкар / В. Погребенник // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. – 2007. – № 8. – С. 24–26.

25. Потебня А.А. Из лекций по теории словесности: Басня. Пословица. Поговорка // Потебня А.А. Теоретическая поэтика. — М.: Высш. шк., 1990, —260 с.
26. Регушевський Є. С. Рукописи професора О. С. Грузинського // РЛ. 1970. № 10. — 27-29.
27. Серебряков І.В. Панчатантра. Шукасапті. — К.: Дніпро, 2014. —384 с.
28. Ситченко А. Григорій Сковорода. Байки харківські: матеріали до уроків / А. Ситченко // Укр. л-ра в загальноосвіт. шк. — 2009. — № 10. — С. 21–25.
29. Сковорода Г. С. Вибране/ — Х. : Прапор, 1990. — 299 с.
30. Сковорода Г. С. Повна академічна збірка творів / за ред. Л. Ушкалова. — Харків : Майдан, 2010. —1402 с.
31. Сковорода Г. С. Харківські байки / Г. С. Сковорода — К. : Укрдержвидав, 1946. — 32 с.
32. Сковорода Г. С. Повне зібрання творів: У 2-х т. — К., 1973. — Т. 1. —532 с.
33. Софійчук Г. Байки Григорія Сковороди / Г. Софійчук // Дивослово. — 2007. — № 5. — С. 23–25.
34. Ушкалов Л. В. Нариси з філософії Григорія Сковороди/ — Х.: Основа, 1993. —295 с.
35. Ушкалов Л. В.Сковорода, Шевченко, фемінізм : Статті 2010–2013 років / Л. В. Ушкалов. — Харків : Майдан, 2014. —312 с.
36. Щербина А.О. Жанри сатири і гумору: Нарис. — К.: Дніпро, 1977, — 136 с.
37. Уманська Т. Тваринний світ у байках Григорія Сковороди: про байки Г. Сковороди для 9 класу / Т. Уманська // Укр. мова та л-ра. — 2011. — № 33–34— С. 20–25.

22. 05. 17.

